

آرامگاه پادشاهان در ایران زمین

بخش سوم:
پادشاهان ایلامی (الف)

ویسپوبیش، سال ۲، شماره ۱۱

آرمان آرین

برخلاف دوران پیشدادی و کیانی که سر بر ابرهای اسطوره و حماسه می‌سایند و راه درازی تا یافتن مکان‌های تاریخی و جغرافیایی دقیق آنان باقی مانده است، عصر ایلامی/عیلامی، قدم به عرصه‌ی روشن‌تری از تاریخ می‌نهد چنان‌که شاهان ایلامی و ترتیب دودمان‌های‌شان، تا حدود زیادی برای پژوهشگران مشخص شده‌اند.

اما با وجود این شناختِ نسبی از سلسله‌های ایلامی که به سه دوران ایلام کهن (۲۷۰۰ تا ۱۵۰۰ پم)، ایلام میانه (۱۵۰۰ تا ۱۰۰۰ پم) و ایلام جدید (۸۰۰ تا ۶۴۰) تقسیم می‌شوند، می‌توان گفت که تقریباً باز هم آرامگاهِ دقیق هیچ‌یک از پادشاهان باستانی ایلام مشخص نیست! جز چند موردِ انگشت‌شمار که بنابر شواهدی گمان‌آلود، مقبره چند شاه ایلامی پنداشته می‌شود، آرامگاه بسیاری از آنان همچنان در هاله‌ای از ابهام فرو رفته است!

برخلاف سلسله‌ی هخامنشی که محل روشن و دقیقی از آرامگاه شاهنشاهان‌شان در دست است - و در شماره‌های بعدی ویسپوبیش به آنها خواهیم پرداخت - نه از نظر اسناد تاریخی و باستان‌شناسی و نه سنت شفاهی محلی، کمتر حجت قابل‌اتکایی درباره «مقبره شاهان ایلامی» وجود دارد. البته این‌که آرامگاه شاهان ایلامی «نامعلوم» هستند، قطعاً دلیل بر آن نیست که هرگز وجود نداشته‌اند! بلکه

شاید باید دلیل آن را در ترکیبی از فرسایش، مصالح سُست، غارت در سده‌های بعدی و شکل تدفین آنها (برخلاف آرامگاه‌های صخره‌ای هخامنشی) جستجو کرد.

همچنین شواهد باستان‌شناسی می‌گویند که در تمدن ایلام باستان، خبری از دخمه‌گذاری مُغانه یا مومیایی مصری نبوده است بلکه روال عمومی، تدفین در خاک (گورهای حفره‌ای و مقبره‌های زیرزمینی) با تنوع بسیار بوده و گه‌گاه نیز سوزاندن اجساد، نیاز به ساخت آرامگاه را مرتفع می‌کرده است.

با مروری بر همسایگان ایلام (سومر، بابل و آشور) نشان می‌دهد که آنها نیز عموماً درگذشتگانِ خویش را خاک‌سپاری می‌کردند و زیر کفِ خانه یا در گورستان‌های معمولی، برای پادشاهان‌شان، مقبره‌های زیرزمینی/تاق‌دار می‌ساختند.

الف) شواهد باستان‌شناسی (کتیبه‌ها و معماری):

۱. آرامگاه شاه تپتی‌آهار (Tepti-ahar): در هفت‌تپه (حدود ۱۵ کیلومتری جنوب‌غربی شوش) که نام اصلی آن در کتیبه‌ها «گبناک» آمده و ۳۵۰۰ سال پیش، مرکز سیاسی مهمی بوده است، مجموعه‌ای تدفینی/نیایشگاهی کشف شده که به آرامگاه شاه تپتی‌آهار (حوالی ۱۳۶۰ پم) پادشاهی از دودمان کیتین‌ها

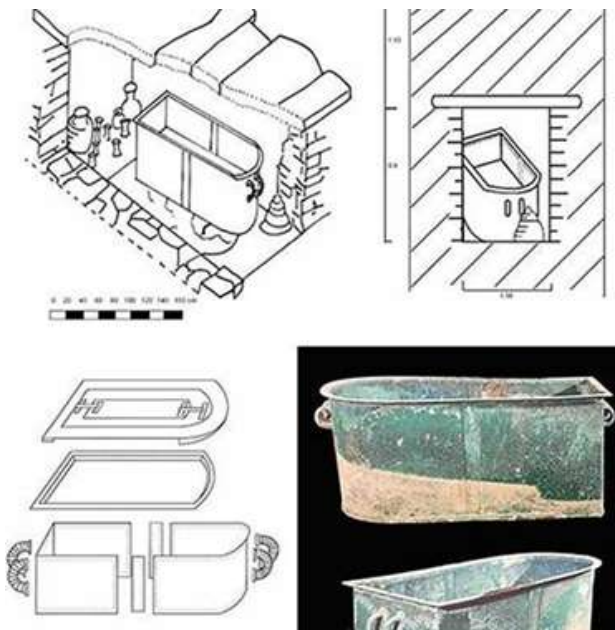
وان-تابوت‌های ایلامی

دارند اما از منظر علمی، اینکه اسکلت‌های باقی‌مانده در آنها، از آن شاه و خاندان او باشند، هنوز قطعی نشده است.

(ایگه‌هَلکیان/سوگَل‌مَخ‌ها) از دوران ایلام میانه منسوب است و تاق‌های قوسی آن احتمالاً نخستین نمونه‌ها در جهان باشند.

از حیاط این مجموعه، دو لوح سنگی شکسته با نام این پادشاه به دست آمده و یک متن حقوقی مفصل درباره آئین‌های نذر و قربانی که باید در برابر ارباب‌های خدا و ارباب‌های شاه تپتی‌آهار انجام شوند. در زیر حیاط اصلی معبد نیز یک مجموعه‌ی تدفینی زیرزمینی قرار دارد که صراحتاً «برای او و خانواده‌اش» ساخته شده و ابعاد و ساختارشان از سایر قبور متمایز هستند.

این مقبره‌ها، تاق‌های بیضوی آجری، سکوی‌های خشتی، اتاق‌های تدفین و تابوت‌های سرتاسری سفالین (وان‌تابوت)

تدفین و زیارت شاهان و خاندان سلطنتی ایلام میانه (مُحتملاً خود شاه اونتاش-نپیریشه و نزدیکان او) بوده است.

پایان بخش ایلام باستان (الف)
ادامه دارد..

مقبره‌های زیرزمینی چغازنبیل
(بازآفرینی تصویری از AI در آتلیه
ویسپوویس براساس تصاویر اصلی)

از کاوش‌های هفت‌تپه، آثاری پراکنده از نقاشی دیواری به صورت قطعات گلی منقوش نیز به دست آمده که احتمالاً در هنگام ویرانی بنا فرو ریخته‌اند. بیشتر این نقوش هندسی به رنگ‌های آبی، نیلی، قرمز، نارنجی، زرد، خاکستری، سیاه و سفید هستند و سه شیء مهم، شامل سردیس یک مرد و یک زن ایلامی و ماسک چهره‌ی یک مرد نیز در میان آنهاست. تابوت‌هایی هم در این معبد کشف شده که از جنس سفال و در ابعاد و اندازه‌های مختلفی هستند.

۲. آرامگاه‌های زیرزمینی چغازنبیل:

در شهر ایلامی چغازنبیل (دور-اونتاش)، در کنار زیگورات و کاخ‌ها در بخش بیرونی شهر، یک «کاخ تدفینی زیرزمینی» با پنج گورِ تاق‌دار پادشاهی کشف شده که در آنها هم اسکلت‌های سوخته و هم استخوان‌های یک نفر با دفن عادی یافته شده است.

از آنجا که این معبد و شهر را شاه اونتاش-نپیریشه ساخته و کاخ‌ها/مقبره‌ها نیز در «محله‌ی شاهی» قرار دارند، اغلب پژوهشگران این مجموعه را تدفین‌های سلطنتی ایلامی می‌دانند بی‌آن‌که نام شخص دفن‌شده بر روی هر گور نوشته شده باشد. اما براساس گزارش‌های حفاری، «پنج اتاق تدفینی زیرزمینی» در کاخ شماره‌ی یک وجود دارند که تا حدود یک‌هزار سال پم از آنها استفاده می‌شده و احتمالاً محل